

Hjemstavnen og Folkesindet.

Af Forstander Peder Bukh.

HVERT Folk har sin særlige Folkekarakter — som alle, der hører Folket til, vokser ud af ligesom Grenene af Stammen: Grenene kan være forskellige, men alle har i sig Stammes Tegning i Veddet, og Stammens Saft er også Livskraften i Grenene.

Hver enkelt i Folket har Folkestammens Tegning i Sjælen, og Livskraften strømmer fra Folket ud til den enkelte.

Ud af Folkets *Natur* og Folkets *Ånd* vokser Folkets ejendommelige *Åndsliv* og *Kulturliv*: i Kirke og Skole, Samfund og Hjem, Arbejde og Fest, Videnskab og Kunst. En Arv vi får som Danmarks Børn, og som vi i vor Tid i høj Grad trænger til at tage op, så det bliver en levende Arv: ikke gemt hen som Antikvitæt, men sat ind som Næring for et Nutidsliv efter Tidens Vilkaar og Fædrene værdigt. —

Navnlig i det 19. Århundrede er Folkenes Særpræg erkendt. Spøgende er f. Eks. de tre nærstående nordiske Folk karakteriseret i Sangen: »En Skål for de blinkende Søernes Bånd«, hvor vort Folk karakteriseres som mageligt. Et sådant karakteriserende Tillægsord trænger altid til nærmere Forklaring. Mageligheds

den hos vort Folk er ofte forbunden med og forveksles tit med en vis undselig Beskedenhed, der atter kan have Rod i en indre Sandhedstrang. Uffe blev antaget for magelig, men det skyldtes, at han ikke vilde bruge sine Evner til Pral, men til Dåd, han skyede al uøvendig Demonstration (som Danskerne endnu, når vi kun med halvvejs Modvilje rejser os for Nationalsangen). Uffe vilde ikke ved at vise sine Evner skabe en Forventning, som Virkeligheden måske ikke kunde indfri, hellere overraske ved at kunne mere end ventet, når Opgaven virkelig lå for. »Føst nær der æ Nø o Fa'r, — kommer Jyden ud a Dar«, eller, som Blicher også siger: »Først sig beviser det danske Mod, når Døden begynder at kryste«.

Sagnets Hamletskikkelse ejer lignende Træk, men også som Hamlet fremtræder hos Shakespeare udtrykker han dybtliggende danske Karaktertræk (som Jørgen Bukdahl har vist) og afslører en farligere Hæmning for Handlekraft i dansk Folkesind end den oven for nævnte, nemlig Fantasteriet, Drømmen og Overvejselsen, der udmarver Slagkraften.

Afgørende for Udfaldet bliver i så Tilfælde Viljens Styrke, og fra gammel Tid har man i vort Folk forstået, at Viljestyrken afhang af Sindets indre Bundethed eller *Troskaben*. I vore tre Hovedsagnkredse: Siklingesagnene, Rolf Krake-Sagnene og Starkad-Sagnene prises Troskaben, mod Ægtefællen, mod den kærne Herre, mod Fædrenearven.

Og Sagndigtningen er god at bygge på, når det gælder Folkepsykologien. Derpå byggede Grundtvig for en stor Del sin Folkekarakteristik, som han f. Eks. udtrykker i Vendinger som: »Immer bejled' danske Helte mildt til Fredegodes Navn«, eller »Hjertelighed

er vor Perle«. Nu om Stunder bygger Folkepsykologien med Thorkild Gravlund i Spidsen («Dansk Folkekarakter» 1920, »Sysselbogen» 1931) på mange flere og vidt forskellige Enkeltheder, lige som man også i Stedet for at karakterisere Folket under et omtaler dets enkelte Dele og således knytter Folkekaraktistikken til *Hjemstavnen* og dens historiske, sociale, erhvervsmæssige og geografiske Forhold.

Ganske kort skal her som Eksempel skitseres et Par Hovedtræk i det jydsk Sind.

1. *Det forstandsovervejende*: Fornuften hersker i overvejende Grad over Følelse og Fantasi (og tildels Vilje) hos Jyden. — Jyderne er de gamle (Fornuften), Sjællænderne de unge (Følelsen), Fynboerne Børnene (Fantasien). Skal en Sjællænder bejle, spørger han: Er hun ung, Fynboen spørger: Er hun køn, Jyden: Haar hun nøj! — Jyden siger: Kan det betale sig — og er i det hele tilbøjelig til at vurdere i Pengeværdi, selv et Højskoleophold: »A tøtt a håd fåt nok for de halvtredjehunner Kroner!«

Dette hænger sammen med en vis Realsans og Lyst til at vurdere, også moralsk. Jyden har Sans for Penge, navnlig de små Beløb: Skilling til Skilling bliver om sider Daler, men han vurderer også etisk. Er han en gue Mand? spørger en Jyde først over for en fremmed, mens Sjællænderen i Stedet for karakteriserer ham, finder hans Ejendommeligheder.

Jydsk Kristendom har sin Styrke i det etiske, fynsk i Stemningsfylden.

Jyden er prøvende, betænkelig, sindig. Tøv lidt! siger han.

a. *Det forstandsovervejende* hos Jyden kan blive til Påholdenhed («Du skal elske dine Specier af ganske

Hjerte og Sjæl og dine Stude som dig selv«), Retshaveri, Småtskårethed i det hele taget. Men i Jyder ligger samtidig en Drift til at regne med den store Tabel: »Når der skal være Gilde, så lad der blive Gilde!« Med en Blanding af Stædighed og Trofasthed kan Jyden sætte alle Hensyn til Side og bringe Ofre for Frihed, for Ret, for hvad han har kær (De »stærke Jyder«). En jydsk Soldat blev under Øvelserne kommanderet til at tage sin Forlovelsesring af for ikke at ridse Geværskæftet, men han vilde ikke: A holder for meget af min lille Marie, til a sku' lægge min Ring!

2. *Indesluttethed* — det er den anden jydsk Hovedegenskab, jeg vil nævne. Jyden er Ener — mere end Øboen. Søren Kierkegård er den typiske Jyde — som Grundtvig er Sjællænder. Jyden ser ind ad, er grublende, Øboen ser mere ud ad, efter Fællesskabet med de andre. På Sjælland siger man: »Du er da vel ikke folkesky«, og det betyder i en Sjællænders Mund omtrent så meget som: Du er da vel ikke sindsyg. Men Jyderne har alle (i alt Fald Vestjyderne) lidt Hang til at være folkesky. Selv når Jyderne handler, trækker de sig ind i sig selv og sætter Skel mellem sig og de andre. Sjællænderne laver Fester (Skovfester) alene for at kunne komme sammen med andre — og snakke. »Lad os snakke, mens vi er levende, når vi dør, kan vi gerne komme til at ligge ved Siden af en, der ingen Ting siger«, hedder det på Sjælland.

Den indesluttede Jyde knytter sin Sjæl til Naturen. Han har ikke så megen Sans for Naturens Skønhed som Øboen, ikke så megen æstetisk Sans, men han kan på næsten primitiv Vis føle sig dybt forbunden med den Natur, der omgiver ham (også Dyr og Fugle).

»Det var en uimodstælig komisk Vise«. Nej, det hedder: »Den var ett så møy slem«, såh Kjen Muotes, eller: »Den var ett så møy tovele«, såh æ Skwolmejster. »Favre Ord gør ikke Kålen fed«, siger et jydsk Ord-sprog, eller: »Store Ord og Fyld (Fjer), det er let Last«.

Om sjællandsk — lollandsk, falstersk, bornholmsk m. m. — Folkekarakter skal her af Mangel på Kendskab ikke siges noget. Man kan jo egentlig også kun tale om, hvad man selv har hjemme i. Ellers burde ved nærværende Lejlighed særlig det fynske Sind omtales. — En Jyde kan komme til at elske dette (syd-fynske) Sind — det legende, lyse. Men det er svært at karakterisere, både dulgt og modsætningsrigt som det er. Fynboen holder ikke af det udprægede — eller ejer det i alt Fald ikke selv. En fynsk Husmand havde som Mundheld: »Det ka sejes — å det ka itte sejes — å det ka sejes i en ves Fåstand!« — Jamen det er jo Vrøvl, sagde man. »Det ka sejes!« svarede han, og længere fik man ham ikke.

Men dette er ikke Udtryk for Slaphed. Fynboerne er tværtimod adrætte (et fynsk Udtryk). De holder af at kappes og at være foran, og de har hyppigt været det. De har Fantasi og Livlighed til at forsøge det uprøvede (men er egentlig traditionsbundne). De har Idealitet og poetisk Stemning i Sindet til at gøre Livet til mere end Slid for Brødet (men er slet ikke mindre bundne til Pengeværdier end Jyderne! — det dølges kun mere). Livet, Hjemlivet, skal være muntert og skønt, med Stemning og Ånd over. H. C. Andersen (og Mads Hansen) er Typen.

Hvad skyldes denne Forskel i Folketyper? »Det kommer af de skyggefulde Bøgetræer«, hedder det i

Hans Fædrelandskærlighed får ofte Karakter af Hjemstavnfølelse (Hjemstavnbevægelsen, også Hjemstavnsgigtningen er udgået fra Jylland), mens i alt Fald Sjællændernes Nationalfølelse har mere Tilknytning til Folket, er Landsmandsfølelse.

a. Den jydsk Indesluttethed kan ofte være parret med en stærk Selvbevidsthed og Stejlhed. Det fari-sæiske frister Jyden. Alene det at han er Jyde giver ham et Plus frem for andre Danske — i hans egne Øjne! Ved Avertering fremhæves, at den pladssøgende er Jyde: »Undertegnede *Jyde* søger Plads. — En ung Karl (*Jyde*) søger Plads — o. s. v. Det er vist også rigtigt, at Jyderne foretrækker en Landsmand i snævrere Forstand til at repræsentere sig på Tinge og andet Steds; og jydsk Lokalpatriotisme kan ofte både have snævre Grænsér (Sønderjylland) og give sig pudsige Udslag. Da en sjællandsk Soldat byder en vestjydsk Kammerat Skrå fra Ålborg, svares der: »Nej — a æ opfødt ved Ringkøwing Skro!«

b. Men den jydsk Indesluttethed kan også være parret med sjælelig Blufærdighed. Jyden har svært ved at vise sine Følelser, og han taler sjældent om dem. Selve Ordet Følelse findes ikke i Jydsk. I »E Bindstouw« fortælles om en Herremand, som efterstræber en ung Pige, som er ulykkelig derover. Moderen mærker dette og siger: »Hwa skæ do bette Ann?« Hon swår ett nøj o et andet end: »To de ved a ett, en ka ett altid vær lig' glå«.

Også på anden Måde viser Blicher i »E Bindstouw« Jydernes Uvilje mod at bruge stærkt følelsesbetonede Udtryk. Når man har hørt en Historie eller Vise siges ikke, som det vilde hedde i en Københavners Mund: »Det var da en henrivende Historie«, eller:

Sådan knytter mangfoldige Tråde Hjemstavn og Folkesindet sammen.

Det gælder også vort Land i sin Helhed. Dets Beliggenhed (så langt fra Kulturens Udgangspunkter) og dets Lidenhed har bestemt dets Historie (og dermed ogsaa Folkelivets Åndspræg). Der er en nøje Forbindelse mellem disse to geografiske Kendsgerninger og så vor hele *farefulde* Historie, hvor vort Folk Gang på Gang har maattet erfare, at ikke egne Kræfter holdt Folket i Live. Det kan svække den sunde Selvfølelse, men også stemme Sindet til det »Folkeliv af Guds Nåde«, som Grundtvig vilde, og som hans Vækkergerning (Højskolen) er et Led af.

Sådan vender vi tilbage til, hvad vi begyndte med: Forbindelsen mellem Folkesindet og Folkelivets eller Folkekulturens særlige Art og dermed også Folkets særegne Indsats. Men vi har set, at bag ved ligger igen Hjemstavn, *dens* særlige Karakter. — Hvert Folk har sit at yde, men det kan kun blive i Stand dertil ved at være trofast mod sig selv. Vi skal værne om vort Folkesinds Egenart, men det sker, hvis hver enkelt — stor eller lille — Folkedel vogter på sin Ejendommelighed. Vort Lands Delthed i Øer og Halvøer har skabt den Mangfoldighed af Typer, hvis Sammenspil udgør vort Folkesinds Rigdom.

»Vort Land nævnes idelig det lille Danmark. »Lille« passer kun såvidt, at Jordomraadet er ikke meget udstrakt. Men vore Kyster er det. Folkemængden fylder ikke stort i Tal, men af Folketyper ejer Danmark en Rigdom. Dybe Karakterforskelle og stærk Udvikling af Særpræg har hjemme i det gamle, gæstfrie Lands vide Egne af menneskeligt Væsen. På dette Felt kan der ikke tales om, at Landet er lille, *Danmark er stort*« (Gravlund).

Sangen. Det er Skæmt, men hvem ved! Jylland har Nåletræer som Norge, og Jyden »stikker« som Nordmanden! Naturen præger Sindet mere, end man tror. Hvor »står« Jyden i Sind og Skind godt til Granplantagen! Heden og Havet — begge Dele er i det jydsk Folkesind. Og Fjorden! Man kan tale om en Limfjordsdigtning, en Limfjordsretning i vort Folkeliv, som kan påvises fra Kr. Kold over I. P. Jacobsen til Jakob Knudsen, Johs. V. Jensen, Skjoldborg, en realistisk Retning med et mandigt Krav om Ægthed. Eller tænk på Ligheden mellem sydfynsk Natur og Sind: det smilende blide, det dulgt mangfoldige — hvor er der Bund? »Af disse grønne Marker, af denne stolte Sø, har Danske lært i Tusind År at leve og at dø« (Valdemar Rørdam).

Og Folkepræget giver atter Egnen Karakter (der er den stadige Vekselvirkning). Hvis vi tænker på Sydfyn: Pynteligheden og Hyggen i Stuer, Haver og Huse, Gårdtyperne, Klædedragten — eller der kan nævnes Ting som de gamle Folkedanse, som havde sit Særpræg efter hver Egn. Ligeså Arbejdslivet (med dets særlige Skikke, Høstskikke o. s. v.)

Dog her skifter atter Årsag og Virkning: Jordens Beskaffenhed bestemmer over Arbejdets Art og Præg, og dette er igen medbestemmende på Folkekaraktrens Udvikling.

Det samme gælder Hjemstavns Beliggenhed i Riget (tænk på Forskellen på Vendelboen og Sønderjyden på den ene Side, Sjællænderen i Københavns Amt på den anden Side). Dertil kommer endelig historiske Forhold: Sønderjyderne Stilling som Grænsesbefolkning, Bøndernes Undertrykkelsesgrad på de enkelte Egne, en Befolkningsdels Erhverv som Søfolk o. s. v., o. s. v.